

Bosbarometer 2011 nog steeds op storm: wel draagvlak maar geen vierkante meter extra ruimte voor bos

Liselot Ledene & Bert De Somviele

Het gaat niet goed met het bos in Vlaanderen. Volgens de Bosbarometer verdwijnt in Vlaanderen jaarlijks immers nog steeds meer bos dan er bij komt - en dat terwijl de rest van West-Europa elk jaar groener wordt.

Met de jaarlijkse Bosbarometer houdt de Vereniging voor Bos in Vlaanderen aan de hand van een aantal meetbare indicatoren de vinger aan de pols van het Vlaamse bosbeleid. De belangrijkste trends van de afgelopen jaren worden in detail opgevolgd en gebeurtenissen en beleidsbeslissingen die de voorbije tijd het bos en de bomen beïnvloed hebben, worden in detail beschreven. Hieronder vindt u een samenvatting van de Bosbarometer 2011 (het volledige dossier valt te raadplegen op www.vbv.be/bosbarometer).

2011, het Internationaal Jaar van de Bossen: draagvlak voor bos hoger dan ooit

2011 werd door de VN uitgeroepen tot het Internationaal Jaar van de Bossen. Zowel in Vlaanderen als wereldwijd werd het bos massaal in de kijker gezet. Volkomen terecht, want het enorme maatschappelijke belang van onze nog steeds sterk bedreigde bossen verdient zeker extra aandacht.

Ook in Vlaanderen was het draagvlak voor bos groter dan ooit. Het aantal bosinitiatieven van burgers, grote en kleine middenveldorganisaties, politici en overheden, bedrijven, universiteiten en onderzoeksinstituten, ... was nauwelijks bij te houden.

Naast de opmerkelijke en spontane initiatieven van een aantal grote middenveldorganisaties kon worden vastgesteld dat ook meer en meer bedrijven de boskaart trekken, zich actief engageren voor bosuitbreiding, en meer aandacht eisen voor het bos. Ook de academische wereld mengde zich in het publieke debat: een multidisciplinaire werkgroep van de KU Leuven¹ nam het Vlaamse en Europese bosbeleid en -beheer onder de loep en besloot dat het belang van bossen wordt onderschat en dat er nood is aan een beter, coherent en verantwoordelijk bosbeleid.

Ook particulieren engageren zich voor bos en bomen. Dat bewijst de veelheid aan lokale groepen, actiegroepen en wakkere burgers die hun bezorgdheid voor een groene omgeving actief uiten en bedreigde lokale bossen of een dierbare bomenrij in de buurt, heel betrokken en met zeer veel vuur verdedigen. Veel vroeger dan gepland werd dan ook de miljoenste boom van de campagne 1 Miljoen Bomen voor Vlaanderen geplant.

Bosbehoud

Tegenover dit toenemende draagvlak staat de realiteit op het terrein: nog steeds verdwijnt er in Vlaanderen erg veel bos, want er wordt onvoldoende werk gemaakt van afdoend bosbehoud én van ruimte voor nieuwe, toegankelijke bossen. Hier en daar zijn er kleine opklaringen, maar helaas staat de Bosbarometer 2011 nog steeds op storm.

Zo nam in 2010² de netto bosoppervlakte in Vlaanderen verder af. In 2010 ging 232 hectare bos tegen de vlakte, een verlies van 0,64 hectare bos per dag. Jaar na jaar verdwijnen honderden hectaren, vaak ecologisch erg waardevol bos in Vlaanderen. Gespreid over de voorbije tien jaar gaat het om maar liefst 2.349 hectare bos, dat is ongeveer twee maal zo groot als het Meerdaalwoud, nabij Leuven.

Jaar na jaar verdwijnen honderden hectaren, vaak ecologisch erg waardevol bos in Vlaanderen. Gespreid over de voorbije tien jaar gaat het om maar liefst 2.349 hectare bos.

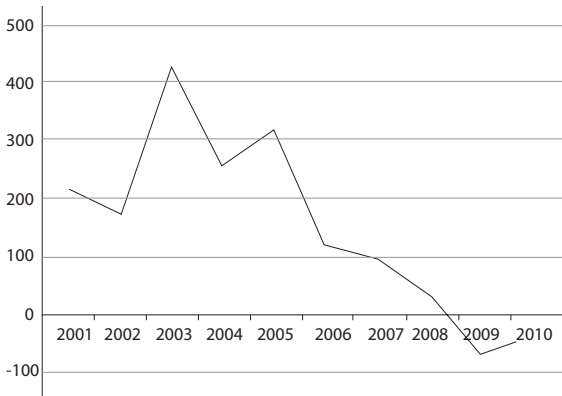
Sinds enkele jaren is de balans overigens helemaal in het rood gegaan, en verdwijnt er meer bos dan er bijkomt. Ondanks een officieel ontbossingsverbod in het Bosdecreet is ontbossing in Vlaanderen dagelijkse praktijk. De uitzonderingsmaatregelen op het ontbossingsverbod blijken immers dagdagelijkse praktijk geworden.

Het contrast met de Europese trend is schril: de voorbije 20 jaar kwam er netto 2,5 miljoen hectare bos bij in West-Europa. Anders dan de gemiddelde Europeaan, die in een steeds groenere omgeving leeft, verliest de Vlaming elk jaar een stukje van zijn schaarse bossen.

Tabel 1 Evolutie bosoppervlakte in Vlaanderen (2001-2010) (hectare)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Jaarlijkse vergunde ontbossing	181	200	185	225	236	291	248	278	273	232
Compenserende bebossing	110	101	97	124	223	192	237	219	119	168
Bosuitbreiding	287	277	515	357	338	224	108	88	88	21
Netto-bebossing	216	178	427	256	325	126	97	29	-67	-43

Figuur 1: Netto bosuitbreiding (hectare) voor de voorbije tien jaar.

Vergunde ontbossingen, ontheffingen op het ontbossingsverbod, boscompensatie

Bosbehoud is nochtans een van de uitgangspunten van het Vlaamse Bosdecreet dat in de jaren 90 een ontbossingsverbod invoerde. Later werd dit verbod versoepeld zodat ontbossen toch mogelijk werd in vier 'uitzonderlijke' gevallen.

Ontbossingen voor werken van algemeen belang, in woon- en industriegebied en in vergunde verkavelingen, werden opnieuw toegestaan mits stedenbouwkundige vergunning en compensatie.

Daarnaast kan men ook steeds voor elk type bos een ontheffing op het ontbossingsverbod aan de minister vragen. Wordt deze ontheffing toegestaan, dan mag men (mits het bekomen van een stedenbouwkundige vergunning en het formuleren van een boscompensatiedossier) overgaan tot ontbossing. En wat een maatregel zou moeten zijn die slechts bij zeer hoge uitzondering wordt ingeroepen en zeker toegestaan, bleek al snel regel te worden. Ook zo in 2010: in dat jaar werd voor 232,4 hectare bos de vergunning tot ontbossing afgeleverd. Hiervan werd 33,4 hectare via ministeriële ontheffing ontbost (138 ingediende dossiers).

Tot nader order blijft bij ontbossing echter wel de compensatiegedachte overeind: wordt er ontbost, dan moet er elders een gelijke of zelfs grotere oppervlakte bos gecompenseerd worden. Dit kan in natura door compensatiebossen aan te planten, financieel door het storten van een bosbehoudsbijdrage in het boscompensatiefonds, of door een combinatie van beide.

Om een 'gelijkwaardig' bosareaal te verzekeren, wordt het gekapte areaal bovendien vermenigvuldigd met een compensatiefactor, afhankelijk van de ecologische waarde van het gekapte bos. De waarde van een eeuwenoud inheems loofbos is namelijk niet te vergelijken met die van een jong populierenbosje. Dit zorgt er bijvoorbeeld voor dat de 232 hectare die vergund ontbost werd in 2010, gecompenseerd moet worden door 279 hectare compensatiebos; 122 hectare hiervan zou in natura gecompenseerd worden en 157 hectare financieel gecompenseerd. De ontbosser die in natura compenseert, krijgt twee jaar de tijd om zijn compensatiebebossing te realiseren. Of deze bebossing daadwerkelijk plaatsvindt, wordt in principe door de administratie gecontroleerd.

Tabel 2 Evolutie boscompensatie 2001-2010 (hectares)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2001-2010
Jaarlijkse vergunde ontbossing	181	200	185	225	236	291	248	278	273	232	2.350
Te compenseren bebossing	236	242	219	240	304	358	270	309	338	279	2.794
Natura compensatiebebossing (theoretisch)	110	98	78	94	129	104	81	121	109	122	1.045
Aangekochte grond voor financiële compensatie	0	3	19	30	94	88	156	98	10	46	545
Nog te compenseren sinds 2001 (cumulatief)	126	267	390	506	586	752	785	875	1.094	1.205	

De tiende verjaardag van de het ontbossingsverbod en de compensatieregeling uit het *Bosdecreet*, wordt echt een feestje in mineur. Want wat indertijd in het Bosdecreet werd geschreven om in absoluut uitzonderlijke gevallen toch tot een noodzakelijke ontbossing te kunnen overgaan, blijkt vandaag common practice geworden te zijn. Getuige de meest recente cijfers: de voorbije 10 jaar werd 2.350 hectare (ca. 5.000 voetbalvelden) vergund ontbost wat in theorie gecompenseerd moest worden door 2.794 hectare compensatiebos: 1.045 hectare in natura en 1.749 hectare financieel. Ministeriële ontheffingen op het ontbossingsverbod, wat quasi nooit zou mogen gebeuren, werden de voorbije 10 jaar afgeleverd voor maar liefst 1.026 hectare ontbossingen.

Jaar na jaar blijft het gros van de ontbossers financieel compenseren. Met de middelen, die terecht komen in het zogenaamde Boscompensatiefonds, realiseert de Vlaamse overheid, opnieuw in theorie, compensatiebebossingen in naam van de ontbosser. In de praktijk blijkt de compensatieachterstand echter elk jaar aan te groeien: tot meer dan 1.200 hectare eind 2010.

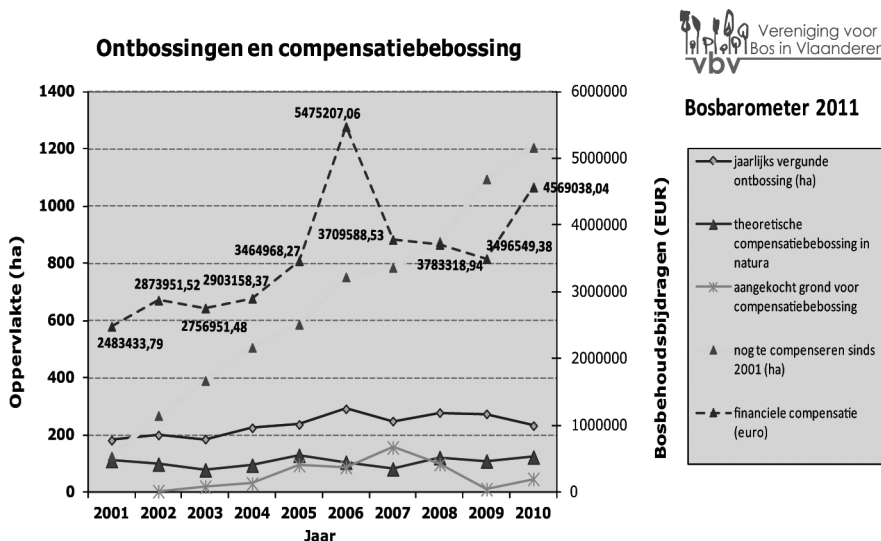
In 2011 ondernam de minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur, Joke Schauvliege, dan ook een poging om deze compensatieachterstand deels weg te werken, en lanceerde ze een projectoproep waarbij ook lokale overheden de middelen uit het Boscompensatiefonds konden aanspreken. Ze konden hiervoor bebossingsprojecten voorstellen. De gemeentes en provincies kregen drie maand de tijd om een degelijk voorstel uit te werken (waarbij lokale bosuitbreidingsinitiatieven en stadsrandbossen een pluspunt zijn).

De interesse was enorm, en in deze korte periode kregen indrukwekkend veel gemeentes de klus geklaard. Een op zes Vlaamse gemeentes slaagde erin een voorstel uit te werken en in te dienen.

Voor 138,6 hectare te bebossen gronden werden in totaal € 7.731.945,39 subsidies aangevraagd. Het voorziene budget van € 500.000 was dan ook nogal krap, en werd

nog voor deze eerste oproep verdubbeld. Van de ingediende projecten waren er 23 ontvankelijk en werden er 10 positief geëvalueerd. In november 2011 werden de laureaten bekendgemaakt: 10 lokale overheden kregen een totaal van € 900.000 toegekend voor de realisatie van 30,6 hectare. Wegens het grote succes beloofde de minister nog in december 2011 een tweede projectoproep voor een totaalbudget van 1 miljoen euro te lanceren, zodat lokale overheden ook in 2012 projectvoorstellen kunnen indienen.

Figuur 2 Ontbossing en compensatiebossing (hectare).

Zonevreemde en ruimtelijk bedreigde bossen

Het hoofdprobleem van de ontbossingsproblematiek blijft de ruimtelijke bestemming: meer dan een kwart van alle Vlaamse bossen ligt namelijk niet in een groene bestemming. Deze zonevreemde bossen zijn vaak, door de bovenvermelde uitzonderingen op het ontbossingsverbod, bedreigd. Vooral de bossen in woon- en industriegebied en in vergunde verkavelingen zijn zo goed als vogelvrij, ze kunnen namelijk met een eenvoudige stedenbouwkundige vergunning simpelweg gekapt worden.

De Vlaamse Regering beloofde in haar Regeerakkoord om oplossingen te zoeken voor dit reeds jarenlang aanslepend probleem, en in het voorjaar van 2011 kondigde minister Schauvliege een plan van aanpak voor de zonevreemde bossen aan in de media. Sindsdien is het opnieuw vooral stil geweest rond het thema...

Bosuitbreiding

Achterpoortjes in het ontbossingsverbod, ontbossingsvergunningen afgeleverd aan een al te hoog tempo, ministeriële ontheffingen op het ontbossingsverbod meer regel dan uitzondering, ... Met het bosbehoud gaat het duidelijk niet goed maar wat met het bosuitbreidingsbeleid?

Planologische bosuitbreiding: zelfs planologisch zijn we erin geslaagd te ontbossen...

Het probleem van het bosbehoud en de bosuitbreiding situeert zich echter niet alleen bij de overheid verantwoordelijk voor Leefmilieu en Natuur. De link met Ruimtelijke Ordening blijft onmiskenbaar: wil het ruimtelijk beleid niet mee, dan blijft ook het bosbeleid ter plaatse trappelen. Zonder dat er ruimte en rechtszekerheid wordt gecreëerd voor de beloofde bijkomende bossen, zal het ook op het terrein immers niet lukken.

Bij Ruimtelijke Ordening schort het duidelijk: in 17 jaar tijd, sinds de intrede van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen, is amper 20% van de beloofde 10.000 hectare planologische bosuitbreiding gerealiseerd.

Bij Ruimtelijke Ordening schort het duidelijk: in 17 jaar tijd, sinds de intrede van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen, is amper 20% van de beloofde 10.000 hectare planologische bosuitbreiding gerealiseerd.

De verdere afbakening van het Vlaamse buitengebied ligt momenteel zo goed als stil. Erger nog: in 2010 verdween er netto zelfs 100 hectare bosbestemming op de gewestplannen! Vlaams minister van Ruimtelijke Ordening Philippe Muyters moet hoogdringend dit proces opnieuw op gang trekken, maar weigert momenteel zelfs maar te erkennen dat er zich een probleem stelt.

Ondertussen zijn voor het buitengebied operationele uitvoeringsprogramma's gemaakt met tientallen op te stellen RUP's (ruimtelijke uitvoeringsplannen) per gebied. Hiervan zijn er een honderdtal als prioritair aangeduid. Hoewel er in het kader van het SIGMA-plan een aantal RUP's gerealiseerd werden, is er voorlopig geen enkele RUP afgerond wat betreft de afbakening van de agrarische en natuurlijke structuur (AGNAS). Nochtans beloofde de minister van Leefmilieu er in samenwerking met de minister van Ruimtelijke Ordening 20 per jaar af te werken. Maar voorlopig wordt er dus zo goed als geen vooruitgang geboekt, en komt er geen (vierkante) meter extra ruimte voor het bos bij.

Tabel 3 bijkomend bos op de bestemmingsplannen (planologische bosuitbreiding, hectares)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Bijkomend bos in ruimtelijke uitvoeringsplannen (cumulatief)	1.173	1.481	1.384	1.396	1.372	1.900	2.000	2.000	2.300	2.300	2.200
Doelstelling planologische bosuitbreiding	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000

Effectieve bosuitbreiding

Over 2010 kunnen we kort zijn: er werden door de Vlaamse overheid géén aankopen gerealiseerd voor bosuitbreiding.

Op het terrein is de bosuitbreidingssituatie al niet veel beter: gekoppeld aan de planologische bosuitbreiding, werd er in het RSV ook 10.000 hectare effectieve bosuitbreiding beloofd. Bovendien verdween er in de periode 1994-2000 maar liefst 3.664 hectare bos. Hierdoor moet de doelstelling bijgesteld worden tot 13.664 hectare effectieve bosuitbreiding³.

Analoog aan het niet halen van de doelstelling voor planologische bosuitbreiding, werd ook hier de deadline van 2007 grandioos gemist, waarna men ook hier de planhorizon 'verruimde' tot 2012. Uitgemiddeld over de periode 1994-2012 komt de beloofde bosuitbreiding dus neer op 13.664 hectare/18 jaar=760 hectare effectief te realiseren bosuitbreiding per jaar. Het was van bij aanvang dan ook duidelijk dat hiervoor de nodige inspanningen en investeringen nodig waren. Helaas, in 2010 bleken we nog nooit zo ver van deze jaarlijkse oppervlakte-doelstelling te hebben gestaan:

- De Vlaamse overheid realiseerde 0 hectare aankoop in het kader van de effectieve bosuitbreiding. Wel werden er gronden aangekocht voor een aantal compensatie-bebossingen, maar er werd dus geen vierkante meter van de beloofde oppervlakte bijkomend bos gerealiseerd door de Vlaamse overheid. Toch wel een ontstellende vaststelling. Hoog tijd dus dat de Vlaamse overheid haar bosuitbreidingsengagementen opnieuw ernstig opneemt, door voldoende middelen voor het aankoopbeleid vrij te maken, en door de bosuitbreidingsteams van weleer, die in het verleden een actieve aankooppolitiek voor de Vlaamse overheid voerden, te heractiveren.
- Particulieren en lokale overheden bebosten volgens de gegevens van het ANB in 2010 21 hectare. Voor de privéboseigenaar bleef het bindend karakter van het advies van een aantal Vlaamse administraties, en meer specifiek dat van de Administratie Duurzame Landbouwontwikkeling (ADLO) een groot obstakel, dat veel kandidaat-bossers in hun ambities fnuikte.

In het totaal werd volgens de officiële cijfers in 2010 dus 21 hectare nieuw bos gerealiseerd, wat natuurlijk mijlenver afstaat van de meerdere honderden hectare die elk jaar zouden moeten gerealiseerd worden. Ruim 15 jaar na het formuleren van de doelstelling om 10.000 hectare bos bij te realiseren, staat Vlaanderen nog geen stap verder.

Tabel 4 Effectieve bosuitbreiding (hectares)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Doelstelling effectieve bosuitbreiding	13.664	13.664	13.664	13.664	13.664	13.664	13.664	13.664	13.664	13.664	13.664
Effectieve bosuitbreiding (cumulatief)	1.809	2.096	2.373	2.888	3.245	3.583	3.807	3.916	4.004	4.092	4.113
To go	11.855	11.568	11.291	10.776	10.419	10.081	9.857	9.749	9.660	9.573	9.551

Stads(rand)bossen

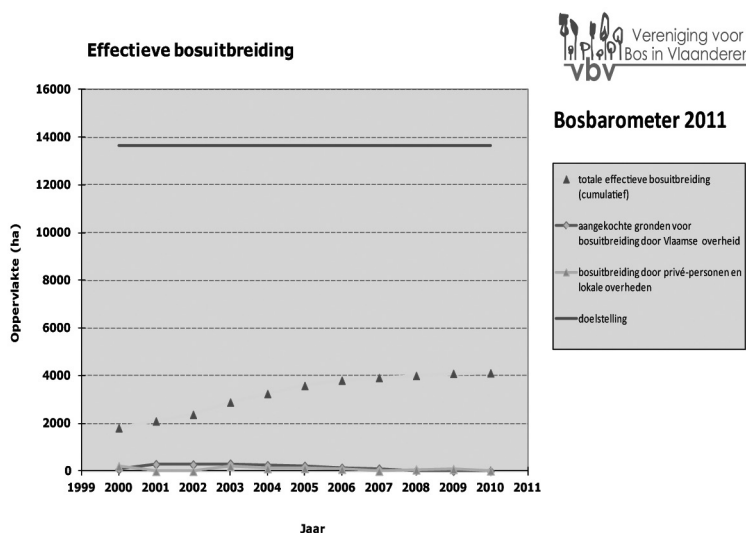
Het *Vlaanderen-in-Actieplan (VIA)*, het paradepaardje van de Vlaamse Regering, nam in haar *Pact 2020* de ambitieuze doelstelling op om tegen 2020 de helft van de stedelijke en kleinstedelijke gebieden over een stadsbos te laten beschikken of er minstens een project rond te hebben opgestart.

Uit de éénmeting, het recentste monitoringrapport van de vooruitgang van VIA, blijkt dat deze doelstelling nu reeds behaald is, 9 jaar vroeger dan voorzien! Een resultaat dat toch wel even de wenkbrauwen deed fronsen, want, ondanks het feit dat VBV dagelijks de situatie van het bos in Vlaanderen opvolgt, was deze hoge vlucht van nieuwe stads(rand)bossen aan onze aandacht ontsnapt. Vlaanderen heeft overigens ook niet de gewoonte haar doelstellingen op vlak van bos en natuur voortijdig te behalen. Enig verder onderzoek was dus zeker aangewezen.

Al snel werd duidelijk dat er tussen woord van VIA en daad op het terrein nog een wijde kloof gaapt, en dat de conclusies uit de éénmeting van *Pact 2020* een veel te rooskleurig beeld schetsen van de situatie. Op basis van VBV's detailanalyse werd bovendien meteen duidelijk dat de hoerakreten bij de éénmeting van *Pact 2020* absoluut niet gereflecteerd worden in evenveel echte realisaties op het terrein. Deze analyse leerde immers dat er de voorbije 15 jaar ongeveer 815 van de 4.810 hectare door het ANB als noodzakelijk beschouwde bijkomende stads(rand)bossen werd gerealiseerd, een kleine 17% van de beoogde oppervlakte dus.

Stads(rand)bossen: veelbelovend, alom bejubeld en terecht gewaardeerd omwille van hun uitzonderlijke maatschappelijke belang... Maar in Vlaanderen vooral veel beloofd. In het stads(rand)bosdossier⁴ heeft VBV de feiten op een rijtje gezet en een stand van zaken opgemaakt. De algemene conclusie luidt: 'Stads(rand)bossen: het blijft een randgeval in Vlaanderen.'

Figuur 4. Effectieve bosuitbreiding (hectare)

Handhaving

Rond handhaving van de natuur- en boswetgeving in het bos doen heel wat indianenverhalen de ronde. VBV was dus wel nieuwsgierig naar wat daar van aan is, en onderzocht dit van naderbij voor de Bosbarometer 2011. Het bleek dat er op het vlak van handhaving van de bos- en natuurwetgeving de voorbije jaren enkele betekenisvolle stappen vooruit gezet zijn.

Zo werd bij de reorganisatie van het ANB (Agentschap voor Natuur en Bos) in 2007 per provincie een aparte cel Natuurinspectie opgericht. Samen met de boswachters oefenen deze teams toezicht uit zodat de regelgeving gerespecteerd wordt en kunnen ze actief misdrijven opsporen. In elke provincie is er nu dus ook een gespecialiseerd team dat gericht en met expertise werkt aan bepaalde vormen van inbreuken en/of misdrijven rond de natuur- en boswetgeving.

Bovendien werd via het handhavingsdecreet van 2009 mogelijk gemaakt om naast de klassieke weg van strafrechtelijke vervolging ook het administratiefrechtelijke spoor te volgen. Bij dit administratiefrechtelijke spoor kunnen bestuurlijke maatregelen en geldboetes toegepast worden. Hierdoor is de administratieve last een pak minder zwaar geworden. Daarbovenop verleent het milieuhandhavingsdecreet een hele waaier middelen aan boswachters en natuurinspecteurs om op terrein effectief te kunnen optreden.

Besluit

Hoewel het draagvlak voor bos groeit bij bevolking, bedrijfsleven, grote middenveldorganisaties, wetenschappelijke instellingen, ... gaat het absoluut niet goed met het bosareaal in Vlaanderen.

In een Europa waar de bosoppervlakte de laatste decennia fel is toegenomen, vaart Vlaanderen tegen die stroom in en wordt onze schaarse bosoppervlakte de jongste jaren nog verder teruggedrongen.

Er is dringend nood aan een afdoend bosbeleid dat de engagementen van het eigen Vlaamse Regeerakkoord respecteert, en dat dus het belang van bos onderstreept, het bestaande bos efficiënt beschermt en een ambitieus bosuitbreidingsbeleid voert.

Bio

Bert De Somviele, geboren in Gent, 1973. Een opleiding tot bio-ingenieur in het land- en bosbeheer aan de Universiteit Gent vulde hij aan met een master in de Rurale en Tropische Bosbouw aan het ENGREF, Montpellier. Bert heeft ervaring met tropische bosprojecten (West-Afrika, Zuid- en Midden-Amerika), maar werkte ook meerdere jaren aan de Universiteit van Joensuu in Finland, dus ook de boreale bossen van het noorden zijn hem niet onbekend.

Sinds 2002 is Bert actief bij de Vereniging voor Bos in Vlaanderen, eerst als projectmedewerker en nadien projectverantwoordelijke. In 2007 volgde hij Jasse Cnudde op aan het hoofd van deze organisatie. Bert is ook bestuurder in verschillende organisaties in de natuursector.

Liselot Ledene studeerde in 2006 af als bio-ingenieur in het Land- en Bosbeheer waarna ze als projectmedewerker aan de slag ging bij de Vereniging voor Bos in Vlaanderen. Als medewerker op de beleidsdienst klimaat van de Vlaamse Overheid deed ze vervolgens ervaring op in beleidswerking en beleidsaanbevelingen. Sinds 2009 is Liselot opnieuw actief als beleidsmedewerker bij VBV.

Eindnoten

- 1 De visietekst kan geraadpleegd worden op www.vbv.be/bosbarometer.
- 2 De cijfers van de Bosbarometer 2011 hebben betrekking op het jaar 2010, maar relevante beleidsevoluties en -beslissingen die plaatsvonden in 2011, worden ook reeds toegelicht.
- 3 Voorgaande boskarteringen stelden vast dat het bosareaal in de periode tussen 1990 en 2000 met 6.107 ha is verminderd. In de voor het RSV relevante periode tussen 1994 en 2000 betekent dit een oppervlaktevermindering van 3.664 ha, die moet gecompenseerd worden. Rekening houdend met deze ontbossingen dient de taakstelling inzake effectieve bosuitbreiding bijgesteld te worden tot 13.664 ha nieuw bos. (= 10.000 ha bosuitbreiding + 3.664 ha compensatiebossingen).
- 4 Raadpleegbaar op <http://vbv.be/beleid/#srb>.